

Ara que fa vint anys que vaig descobrir la Patum

Ara fa vint anys que vaig descobrir la Patum de Berga, bé que la vaig saltar, la vaig ballar, la vaig suar, vaig trepitjar els seus escenaris, em van passar una maça al Passacarrers de vigília, vaig témer els guitaires, vaig fer el silenci amb l'Àliga, vaig fer rotllo als gegants, vaig intuir que ballaven els Nans, vaig fer un mos a cal Blasi, vaig esmorzar a l'Ateneu, vaig dinar a la Barana, vaig tastar la barreja –la del Negre i la de bótes ben diverses que em van oferir-, vaig despertar-me amb el so de la cobla-banda acompanyant els administradors a ofici, vaig acabar la nit amb un porró de mau mau... i, en definitiva, vaig conèixer alguns patumaires que van fer que tot això fos factible. Ara fa vint anys de la primera foto amb l'Àliga acabada la Patum de lluïment.

Cada any, quan pujo a Patum –pujo perquè vinc des del sud-, m'adono més de les seves virtuts, sobretot ara que som encara més inserits dins un món plenament globalitzat. En vint anys he tingut l'oportunitat de gaudir de molts altres

moments de la festa, des dels més estrictament humans fins als més plenament patumaires. ¿ O potser una i altra dimensió són realment indestruïbles? També he tingut la sort de poder “ensenyar” la Patum a d'altres companyes i companys d'altres indrets, traslladant sobretot la idea de respecte que encara alguna banderola pregona a la mateixa Berga, i d'estimació cap a aquesta bulla d'arrel medieval.

Per això, quan se'm demana un article sobre la Patum, m'ha semblat oportú enumerar els valors que, des d'un punt de vista absolutament subjectiu, em semblen més recomanables. Comença, doncs, la meva particular Patum en onze estadis.

Puja el Tabal; el patrimoni actualitzat. La Patum té la gran virtut de ser una de les celebracions que en l'àmbit dels Països Catalans ha sabut mantenir millor els seus arrels i la seva idiosincràsia al llarg dels temps. Que ningú no pensi, però, que és una festa arqueològica. Si ha arribat amb plenitud fins als nostres dies ha estat perquè ha sabut adaptar-se i renovar-se. Només cal mirar les dates de composició de la gran majoria de tonades que sonen a plaça. Sens dubte la gran reforma de finals del XIX va ser cabdal.

Els músics ja són tots al cadafal; l'escenari etern. La plaça de Sant Pere no manté el mateix urbanisme de fa vint anys ni tampoc el de la primera imatge de la Patum, però conserva els seus signes inequívocs que fan possible la renovació anual del ritual comunitari. De ben segur, que quan hi saltem, els genis berguedans reviu i ens traslladen invisiblement els punts bàsics d'una consuetud que mai no podrem oblidar.

Els Turcs i Cavallets surten de l'Ajuntament; el coneixement de la seqüència

ritual. Les berguedanes i els berguedans dominen el ritus, el costum, el programa, a la perfecció. Per a mi, aquesta és la millor prova de l'arrelament de la celebració. De fet, pots arribar a la Patum i marxar-ne sense necessitat d'haver consultat cap horari imprès, perquè la informació corre de manera àgil si, òbviament, tu també decideixes obrir-te, fer carrer, fer el got plegat amb alguns berguedans i preguntar.

Les Macs, Sant Miquel i l'àngel; els detalls únics. Tot i que el conjunt de la Patum en un marc específic és únic, sempre m'han impressionat més els detalls que, sumats, la basteixen. El color vermellós dels fuets pràcticament extingit en la resta de manifestacions amb foc pirotècnic del nostre país; el primitivisme de les mules guites amb el seu coll pretèrit; el salt cerimoniós dels diables i l'instant en què les forces celestials els maten; el crit de “vagos!” adreçat als músics, una mena de superhomes i superdones de la bufera i de la percussió; el giravolt impossible d'un ple sobre ell mateix; l'antítesi entre la porra del gegant i el ram de la geganta, entre la força i l'elegància, entre l'ordre i la passió.

Compte amb les Guites; un altre país és possible. Malauradament les autoritats catalanes han optat per l'estereotipació dels nostres símbols, inclosos els festius. Fora de les nostres fronteres, les festes catalanes segueixen tenint un epicentre sardanista, sumat recentment amb la força, l'equilibri, el valor i el seny del món casteller. Però a Catalunya i, òbviament, també als Països Catalans, el mapa festiu és ric, plural i divers. La Patum és una evidència extraordinària d'alguns dels valors que determinades elits culturals i polítiques catalanes intenten amagar. I això, a més, sense fora-

gitar la noció de nació del nostre cap ni de la plaça.

El silenci més pregon amb l'Àliga; artesia ancestral i vestuari efímer. Quan t'agenolles perquè els vestidors dels Plens et recobreixin de vidalba fresca i humida, experimentes una de les revelacions més grans de la Patum. Les mans d'aquests homes, savis artesans i mestres del ritual, permeten que, amb un vestuari tan efímer, s'escenifiqui un dels moments més àlgids del patrimoni festiu català: el quadre de l'infern més majúscul.

Castanyoles de Nans Vells; la convivència amb la massificació. Si comparem algunes de les velles fotografies en blanc i negre amb la plaça de Sant Pere prou buida d'espectadors, respecte a l'olla a pressió en què el pas dels anys l'han convertida, ens adonem que els patumaires i la Patum han après a conviure amb la massificació. Hi ha destinat molts clams de respecte i algunes mesures de seguretat —encara insuficients—, que han propiciat el miracle. Des d'aquelles octavetes grogues o verdes amb algunes recomanacions fins a l'actualitat, han petat molts fuets!

Els Gegants ballen; la ciutat de la festa. Quan arribes a Berga per Corpus, respires Patum a tot arreu. Des de les rajoles que permanentment ens recorden que tornarà la Patum, fins als elements efímers, com les senyeres, els aparadors guarnits amb màscares, vestits, fotografies i figuretes, els mocadors, barrets i camises que es venen, o —per què no!— les ja indissociables atraccions de fira. Si per uns moments oblideu que sou a la Patum, les cadenes locals us ho recordaran en qualsevol televisió d'un bar on us aturareu per reposar i per renovar les vostres energies.

Els Nans Nous encara estan tristos; la democràcia territorial. El Passacarrers de

vigília és una mostra extraordinària de democratització territorial de la festa, sense perdre el seu sentit originari. Avui, sortosament, ja no saltem davant la caserna dels civils ni davant els militars, però se segueixen mantenint uns nòduls festius diversos, repartits per tota la topografia urbana de Berga, que descongestionen la celebració i expressen l'ocupació total de la ciutat.

Catarsi amb els Plens; la reproducció a petita escala. La Patum infantil té tots els ingredients i tots els al·licents de la Patum adulta. Berga va ser pionera en la clarividència d'ensenyar la festa als més petits mitjançant l'emulació pràctica en el mateix escenari privilegiat. Grans i petits tenen els seus papers, això sí, sense barrejar-se com, malauradament, els mals imitadors han fet en altres celebracions.

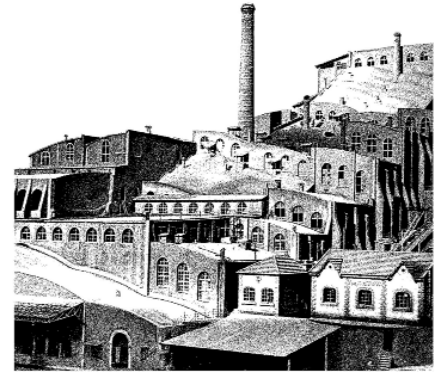
Gira, gira i gira el Tirabol; el respecte a la intergeneracionalitat. En l'actualitat està molt de moda aixecar la senyera de la interculturalitat. Segurament la Patum també n'ha fet la seva contribució històrica, com podem comprovar si estem atents a determinats cognoms de patumaires, avui de pro. Però la seva aportació a la intergeneracionalitat, és a dir, a la intraculturalitat, és encara molt més determinant. La festa mostra respecte cap al patumaire amb tota la seva trajectòria humana i ritual al darrera. Alhora permet, com cap altra manifestació, superar l'individualisme de la nostra societat i fa possible que vells, joves i infants hi convisquin admirablement.

I cada vigília de Corpus, quan al punt del migdia arriba l'hora de la veritat tan esperada al llarg de l'any, alguns forasters, intrèpids i respectuosos, intentarem continuar pelegrinant a Berga per copsar creences vinculants durant tota la vida i tradicions assaborides durant segles, que esperem que es dibuixin també en els

temps futurs.

Jordi Bertran

Tarragona, és gestor cultural i estudiós del patrimoni festiu. Va dedicar un capítol monogràfic a la Patum en el llibre *Festes de Catalunya. Una mostra de la diversitat del patrimoni popular* (Editorial Lunwerg, 2001).

MUSEU DEL CIMENT ASLAND DE CASTELLÀ DE N'HUG

MUSEU DE LA CIÈNCIA I DE LA TÈCNICA DE CATALUNYA

Paratge del Clot del Moro, s/n
08696 Castellà de n'Hug
Tel. 93 825 70 37
Fax. 93 825 70 66
a/e: museuciment@mnactec.com
www.mnactec.com
www.castellar.diba.es
www.bergueda.com/m_ciment

[Vilà - Papereria i Oficina]

Passeig de la Indústria 30 · 08600 Berga · tel. 93 8211848 · papvila@ofiexpert.es www.vilaoficines.cat

GRUP
ofi
experts

Elogi de la Patum

Aquest article, ple d'obvietats pels que sou berguedans, no pretén aprofundir sobre algun aspecte de la història, la simbologia o les interpretacions vinculades a la Patum de Berga, si no que només té la voluntat de deixar constància d'algunes de les meves impressions personals i posar de relleu alguns dels aspectes que em semblen més interessants i exemplars de la vostra festa.

La primera vegada que vaig anar a La Patum va ser l'any 2002. Fins llavors només n'havia sentit a parlar a casa, en boca d'alguns amics i a través de la lectura dels abundants articles que analitzen aquesta festa única. Aquell any vaig fer el salt de plens de dijous a la nit, vaig giravoltar la plaça dins els tirabols i vaig seguir d'aprop, mig grogui, part de la patum infantil de divendres. El record que me'n queda ara és una combinació d'ad-

miració, sorpresa, neguit i alegria desbordant. A casa, el meu pare tenia antics programes de La Patum, que col·leccionava junt amb altres abundants materials sobre festes populars catalanes. De la meva primera Patum, en vaig guardar el programa i el pòster d'en Salvador Vinyes. Des d'aleshores he anat a Patum altres vegades, intentant, no sense grans dificultats, combinar la vivència alegre i despreocupada de la festa amb la meva tasca de documentació de les celebracions festives populars catalanes que regularment publiquem a www.festes.org i www.festes.tv

L'any passat, per exemple, vaig fotografiar la passada de dimecres, amb la sortida del Tabal, els Gegants, les Guites i les Maces i vaig poder comprovar com n'és de popular la festa. Recordo amb especial fascinació un moment en què les

guites entraven a l'interior de l'aparcament de la casa d'algú que havia preparat un refresc per a tothom qui s'hi atansés.

La Patum, festa popular

De tots aquests anys, me'n queda la impressió que a Berga, la Patum és quelcom més que una festa popular. És una energia que es contagia i que ocupa tots els racons de la ciutat. Si estem d'acord que una festa popular és un esdeveniment col·lectiu que té lloc a l'espai públic, format majoritàriament per activitats gratuïtes en què cadascú és participant actiu i no un mer espectador i en què hi participen persones de diferents generacions, la Patum aconpleix amb escreix totes aquestes condicions. La Patum desborda l'espai públic i s'endinsa també a l'espai privat dels berguedans: la Patum entra a les cases, penja dels balcons, jau als aparcaments, ocupa les freqüències de televisió i ràdio, surt a la premsa escrita, beu i menja als bars i restaurants, s'exhibeix als aparadors de les botigues de Berga durant aquests dies.

Un dels aspectes que més em va sorprendre de la festa berguedana és la gran participació popular amb què compta. A Berga, per Corpus, és el poble qui organitza, qui anima i qui celebra la festa. L'Ajuntament hi és, hi participa, però en la mesura que el poble ho demana, només en qualitat d'institució representativa. Tinc la impressió que a Berga, si no ni hagués ajuntament, la festa es faria igualment. I aquest és un dels termòmetres que determinen si una festa és realment popular o si, al contrari, és una op-

ció d'oci més que l'ajuntament organitza pel gaudi i consum dels seus súbdits conciutadans.

La primera vegada que vaig ser a Berga per Patum també em va impressionar molt la cua de gent que es forma a la plaça Ribera per anar a cercar els vestits de plens i tot el ritus de vestir-se amb la màscara i la vidalba. En aquella cua hi ha persones de totes les edats, opcions polítiques i condicions socials. I és que si la festa popular es distingeix per alguna cosa és perquè és un espai de trobada, d'intercanvi i de socialització de tota la comunitat. Un espai on, a més a més, cadascú deixa de ser el que és per transformar-se en tota una altra cosa. Recordo perfectament les sensacions que vaig experimentar durant els tirabols: allà dins, es deixa de ser un mateix per uns instants, inclús físicament, per sumar-te a una energia circular, alegre i col·lectiva, a una comunitat de gent que no coneixes però amb qui et sents estranyament agermanat.

Una altra de les coses que també em va fer reflexionar és que a tots els actes de la Patum hi ha molta gent i que, a més a més, la gent hi està completament entregada. A la Patum, la gent salta, dansa, canta d'una forma apassionada, excitada, vibrant, eufòrica amb els elements de

Passada de dimecres.

Patum 2006

FOTO M. CARRERA

la comparseria. I això diferencia la Patum de moltes altres festes en que també hi ha balls de cavallets, gegants, nans, dracs i diables. A la Patum no hi ha tanques, ni reals ni imaginàries, entre els elements de la comparseria i la gent que hi vibra al voltant.

Un altre aspecte a remarcar de la festa berguedana és que tothom coneix la seqüència ritual, tothom coneix el tempo del que s'ha de fer. Vull dir que, a di-

Salt de maces de dimecres a la tarda.

FOTO M. CARRERA

ferència d'altres festes on també hi ha molta gent, a la Patum, la gent no només beu, jau o escolta un concert ballant, si no que la gent executa una seqüència ritual ben delimitada: s'ha de passar per les cases, treure i compartir el porró, posar-se una màscara i un vestit ple d'herbes, acompanyar els gegants i les guites en els seus balls o agafar una maça i saltar. Hi ha un conjunt d'escenificacions, cercaviles i balls que cal completar perquè la festa tingui èxit. I és que una altra de les altres característiques de les verdaderes festes populars és que no necessiten programes d'actes: tothom sap el que s'ha de fer, quan i on.

La Patum, festa del cos social de Berga

Amb els anys, i amb l'experiència d'haver pujat diverses vegades, he anat veient i entenent la complexitat i la riquesa de la festa. Per mi, la Patum és, conceptualment, una part de l'antiga processó de Corpus desordenada, alegre, parateatralitzada en diferents actes. És el trencament d'aquesta processó ordenada d'una determinada manera i reordenada amb una nova lògica. Crec que, malgrat els canvis i evolucions de la festa des dels seus orígens, la Patum encarna encara tot l'esperit de les festes de Corpus medievals, la festa ciutadana per excel·lència, més cívica que religiosa, en què la comunitat, el cos social -Corpus- celebra la seva existència com a tal, exhibint-se i reconeixent-se festivament. Més que l'exaltació de l'hòstia consagrada, que també hi és en els actes religiosos de Patum, crec que la festa és l'exaltació del fet de ser poble, de ser berguedans. Això es visualitza, per exemple, durant els salts de plens, on cada porció de la plaça Sant Pere l'ocupa un ple i els seus (tots els familiars i amics que salten amb ell) i per tant, cada racó duu nom i cognoms berguedans, convertint-se, així, en una imatge representativa de la ciutat de Berga.

Manel Carrera i Escudé

*Armeria Sistach, sempre
amb l'esport i la cultura*

**Plaça Viladomat 1
Tel 93 821 68 20
Fax 93 821 68 21
08600 Berga**

armeria@sistach.com

.....
DERMATOLOGIA

DR. JORDI GIL
.....

**Passeig de la Rasa dels Molins, 22 4art 2a
Tel. 93 821 39 51 . mòbil: 619 54 61 54
08600 Berga**

foc zero

Foc zero és un compromís individual per reduir al màxim el risc d'incendis i preservar els nostres boscos. T'hi compromets?

Diputació
Barcelona
xarxa de municipis

Generalitat
de Catalunya

Des del Claustre

Era, potser, massa petit quan el meu pare va decidir presentar-me la *Patum*. Fou el meu primer contacte amb Berga i la seva màgia... De seguida em va envair l'olor de pólvora que, combinada amb la calor i l'oreig dels vespres de juny, es va fer agradable des d'antuvi.

No vàrem caminar gaire pel *Carrer Major*, quan de sobte una munió de gent –segur que mai n'havia vist tanta– en una “petita” plaça, restava expectant, enmig d'un solemne silenci. Fou llavors quan innocentment vaig demanar al pare què passava. La resposta va ser contundent; “*Calla!*”... No va caler res més... De cop i volta entenia que aquell acte era ple de vida i passió, significava la voluntat de tot un poble de romandre en silenci, plasmant així un acte de solemnitat i respecte colpidor... Les colles d'amics s'agafaven, les parelles enamorades entrecreuaven els seus braços per restar més a prop l'un de l'altre... Un petó. Des dels balcons de *Sant Pere*, la llàgrima d'una àvia, forjada pel foc de la *Patum*, intentava arribar a terra... L'esforç era inútil, de ben segur que algun barret la recollia...

Era l'àliga la que em rebia! La ciutat de Berga en forma d'ocell es dirigia prop de la barana per iniciar el seu ball. Dues reverències... Quanta contenció! Llavors una reflexiva batuta iniciava els acords d'un himne ple de solemnitat, amb una harmonització que feia vibrar tota la plaça... Passos delicats d'una “*princesa*” que, com diu Armengou, “*emprèn amplemment el vol, pel cel serè de la llibertat*”... No oblidaré mai més aquell moment.

Pels Solsonins l'àliga (1676) també esdevé un símbol. No és estrany que sigui l'element folklòric Solsoní amb la càrre-

ga protocol·lària més reeixida. Cal destacar que “*El protocol del Folklore Geganter de les diades del Corpus i de la Festa Major a la Ciutat de Solsona*” recull conscientment el tarannà i la raó de la seva desimboltura, com també la de la resta d'improperis de la ciutat.

En el títol segon del protocol s'especifiquen els dies en els quals surt la nostra manifestació folklòrica i concretament en l'apartat “*exhibició exclusiva del ball de l'àliga*” hi indica clarament que el citat ball només es pot dur a terme en presència de la *Corporació Municipal* ubicada en un lloc d'honor, quan amb motiu de la vista oficial d'una personalitat l'Ajuntament acordi retre-li homenatge i, finalment, “*Davant la imatge de la Mare de Déu del Claustre*”, patrona de la ciutat.

Val a dir que seria impossible concebre la manifestació folklòrica de Solsona sense la magnífica talla romànica de la *Verge del Claustre*, datada, segons alguns historiadors, vers l'any 1160 i proclamada patrona de la ciutat, segons conta la llegenda, després de deslliurar Solsona de la pesta, l'any 1653. Cal posar de manifest que la tradició folklòrica actual de Solsona, a diferència de la *Patum*, que té els seus orígens en la festa del *Corpus Christi*, sorgí, al principi, com un element més de les processons de la *Mare de Déu del Claustre* originades durant la segona meitat del segle XVII, en el període comprès entre la construcció dels *gegants vells* (1675) i els *gegants joves* (1727).

Nogensmenys, el *Corpus Christi* se celebra a Solsona des de l'any 1331. Aquesta solemne festivitat tenia una continuació un cop acabada la processó, ja que a la plaça de l'església, avui la catedral del bisbat, s'hi representava alguna escena

significativa de la vida d'alguns personatges de l'antic testament o bé dels Sants. Sembla que la màxima esplendor d'aquestes representacions, segons el Dr. Llorens, devia donar-se pels volts de l'any 1460. Es pot dir amb seguretat, que la celebració dels primers *Corpus* ja van veure néixer elements folklòrics com els que tenim en l'actualitat, malgrat no haver-n'hi documentació escrita o gràfica, del contrari, no s'explicaria la proliferació dels mateixos uns segles més tard per tal d'honorar les festes de la *Mare de Déu del Claustre* i la presència d'una figura com el nostre gegant vell, conegut, també, com a gegant *Goliath*.

Cal destacar que *Les Festes del Claustre* (7,8,9 de setembre), han conservat la seva essència formidablement, esdevenint, avui, unes festes plenes de matisos i detalls, que capten l'atenció d'historiadors, d'amants del folklore i de visitants “profans”, que resten embadalits per la bellesa clàssica i serena que emana dels nostres improperis. De ben segur que la figura de la *Mare de Déu del Claustre*, i tot el que se'n deriva, ha marcat profundament la naturalesa de la nostra festa i n'ha fixat les pautes principals; la sobrietat i l'elegància.

La mateixa talla romànica destil·la una bellesa misteriosa que, malgrat acceptar-se com a vàlida la datació al segle XII, tal i com apuntà el Dr. Llorens, no deixa de ser un xic desconcertant. Així, no és estrany que, durant molts anys, confongués a centenars d'historiadors una *Verge* romànica amb un concepte de bellesa clàssic, perfectament comparable amb la bellesa renaixentista de la *Pietat* de Miquel Àngel o bé a la de les escultures de l'antiga Grècia. Es pot afirmar que aquest fet ha influenciat els diferents co-

rrents artístics de la nostra ciutat i encara més a les formes folklòriques que sorgiren per tal d'honorar-la.

Encara avui, un dels moments més esperats de la festa s'esdevé quan la imatge de la *Mare de Déu* abandona la catedral per dirigir-se a la plaça. A l'alçada del cancell de *Sant Agustí* els gegants *vells* i els *joves* inclinen lleugerament la mirada, executant una reverència que talla les converses i , fa relativament poc, en el transcurs del *Cinquantenari de la Coronació de la Mare de Déu del Claustre*, tota la catedral esclatava en un interminable aplaudiment quan la nostra àliga ,sobirana i plena d'orgull, culminava el ball amb una llarga reverència davant la imatge. Quants Solsonins haguessin desitjat aplaudir eternament aquell moment! I és que els gegants de Solsona, graviten al torn del Claustre, al pou del qual, fa molt temps, segons conta la llegenda, va descobrir-s'hi la Verge, quan un nen va caure-hi salvant-se miraculosament, mentre buscava la pilota que havia perdut.

A Berga la *Mare de Déu de Queralt* també ha estat destinatària en diverses ocasions de l'estimació de tot un poble que troba amb l'expressió de la Patum i els seus elements la millor manera per mostrar el seu respecte, que, com a Solsona, va més enllà del fervor religiós, per convertir-se en un clam popular i identitari.

Així són moltes les coincidències que acosten les dues manifestacions folklòriques, essent, segurament, el respecte cap a la tradició una de les més vinculants. Tan a Berga com a Solsona volem viure la nostra festa tal i com la vivien els nostres avis. Per aconseguir aquesta fita, però, és necessària una militància enèrgica i constant, en pro de la permanença de tots i cadascun dels detalls, tots i cadascun dels ritus i les formes.

A Solsona, ningú podia pensar que a ple 2006 una *Festa extraordinària en honor a la Mare de Déu del Claustre* (en motiu del *Cinquantenari* de la Coronació) seria celebrada amb un entusiasme sense precedents. Des de l'*Agrupació de geganters de la ciutat de Solsona*, que a diferència de Berga, aglutina i organitza la totalitat del patrimoni festiu, va significar tot un repte haver de fer front a un festa d'aquestes magnituds doncs calia estudiar a fons la presència i desimboltura dels *improperis* dins la festa, que culminava amb una processó que feia molts anys que no es veia. Per tal de fer-ne una breu idea reprodueixo l'escrit del programa on es

describia amb antelació i de forma molt resumida l'ordre de la processó;

"Inicien la comitiva els quatre óssos (1727), obrint pas, acompanyats del bestiar de foc (bou (1773) i mulassa (1691)), els quatre nans (1900), els gegants joves (1727), els gegants vells (1675) i el flabiolaire (1677), els cavallets (1692); hi segueixen la creu processional i el porrer que presideixen els grups musicals i les institucions que rendeixen honor a la Mare de Déu. Després dels estaments de la societat solsonina, que s'han vestit amb les millors gales, el ball de bastons (1680) que custodia, exercint la funció de patges, la imatge de la Patrona, que llueix la corona sufragada pels solsonins fa cinquanta anys. Darre seu , el drac (1692), símbol del mal sotmès i vençut per la Verge. Després, la banda musical, la clerecia, el capítol catedralici, els bisbes de Catalunya i la corporació encapçalada per l'àliga (1676) i els aligons (1694), símbols de la ciutat. La comitiva és acompanyada pels acords de la música de la marxa processional"

No cal dir que l'afluència de gent va ser desbordant i van ser molts els geganters

que es van veure envaïts per l'emoció. En certs moments costava articular paraules davant aquella mostra d'esforç col·lectiu...Solsona es reivindicava com a poble una vegada més!

Va ser una festa que els Solsonins haurem de saber portar per sempre al cor. Com sabem portar al cor cada Corpus ,o bé cada *Festa del Claustre*... Els Berguedans, però, no us heu de preocupar per això, doncs el vostre cor està fet de Patum, perquè batega al ritme que us marca el tabaler.

Una reverència de l'àliga!

Pere Cuadrench i Triplana,

Macip Major dels Geganters de la Ciutat de Solsona.

Impressions sobre la Patum de Berga des de la “senyora vila” del Penedès

No és per tal d'afalagar ningú que em veig en la necessitat de confessar, de bell antuvi, la meva admiració per la **Patum**, de la qual em considero un enamorat fervent. També m'hauré de sincerar, tanmateix, i reconèixer que, dissortadament, només m'ha estat possible de fer-hi acte de presència en dues úniques ocasions, la darrera aquest mateix any quan, amb la complicitat d'un bon amic i l'amabilitat de l'advocat Josep Sensada, vaig poder disposar d'una magnífica miranda que em va permetre de veure tota la Patum de lluïment pràcticament a vol d'ocell. Però m'afanyaré a dir també que totes dues Patums, amb dinou anys de diferència (la primera es remunta al 1988), les vaig viure intensament i que em vaig deixar imbuir de l'esperit patumaire fins al moll de l'os. I si pot servir encara per a millorar aquest migrat currículum, complementaré la informació tot afegint que també he viscut de prop la Patum infantil, la del carrer de la Pietat i la de la Llar Santa Maria de Queralt, la qual cosa, lluny de conferir-me autoritat de cap mena, m'haurà donat, ben segur, un més ampli bagatge d'impressions.

Des d'una òptica purament festiva, Berga i Vilafranca no deuen tenir massa coses en comú. Tot i això, des de la diversitat més que no pas la divergència, hi ha quelcom que ens acosta: la figura de l'administrador, per exemple, i també alguns elements, com ara els gegants, els nans o els cavallets; i per damunt de tot això, any rere any, l'esperit de festa. S'ha dit i s'ha escrit que les festes majors de Berga i de Vilafranca han estat, a Catalunya, les que millor han sabut conservar les essències de les solemnitats respectives. I, per descomptat, sense cap mena d'esperit competitiu, ans el contrari: des del reconeixement i el respec-

te, d'un cantó i de l'altre, afavorits per la distància geogràfica i propiciats per la llunyania d'ambdues celebracions dins del calendari festiu català.

En efecte, la **Patum** de Berga és festa major de primavera, paradigma de les commemoracions del cicle de Corpus. Ens desvetlla sensacions de folgança després del llarg parèntesi hivernal, quan les festes solen adquirir un caire més íntim. D'altra banda, la Festa Major de Vilafranca arriba en el punt més roent de la canícula i la seva capacitat de convocatòria –a redós, sobretot, de la diada casteller de Sant Fèlix– ha estat tostemps proverbial, fins al punt que, en les últimes dècades, aquest fervor s'ha encomanat a d'altres festes que avui dia compten, de manera semblant, amb un gran predicament. El cas de la Festa Major de Santa Tecla a Tarragona és, tal volta, el més fefaent, sense oblidar, però, altres celebracions prou notables, com ara les de Sitges, Vilanova i la Geltrú, el Vendrell, Reus, Montblanc, Igualada, etc., si ens cenyim només a un àmbit més aviat meridional dins del territori català. Encara dins d'aquest mateix context geogràfic, podríem considerar la festa vilafranesca –la més típica de Catalunya, pregona un sotstítol des de temps invertebrats– com la més rellevant, històricament, de les festivitats lúdiques de la Catalunya Nova, mentre que la Patum berguedana ha esdevingut, sense discussió, la festa major per excel·lència de la Catalunya més ancestral. No voldria que, vilafranquí com sóc, en el que pertoca a la meua vila es pogués interpretar aquesta catalogació com un excés de xovinisme per part meua. Testimonis més autoritzats avalen amb escreix tot allò que, més o menys patriòticament, m'ha agradat d'exposar.

Però deixem-nos de vilafranquinismes, que avui el que toca és parlar de **Patum**. Nogensmenys, davant l'acaparadora informació de tota mena que ha generat secularment la Festa Major de Berga, poca cosa es pot afegir des d'un punt de vista folklòric, com no sigui posar en solfa els sentiments i les vivències que, tant la celebració en si com els diferents salts que la conformen, poden arribar a desvetllar en un iniciat com el qui això subscriu. Vet-ho aquí:

D'entrada, una inevitable referència al gran culpable d'un mot esdevingut ja històric. El **Patum** del **Tabal** i el seu rol d'anunci de la festa, més enllà de la impressionant envergadura de la caixa, mereixen tractament de primacia. I al so entranyable de **pa-tum, pa-tum, pa-tum!**... anirant desfilant tots els altres protagonistes.

Als **Turcs i Cavallets** cal agrair-los la salvaguarda de l'essència primitiva del ball, a l'empara d'aquella atàvica representació del martiri de Sant Sebastià que ja havia pres carta de naturalesa a la Ciutat Comtal per allà l'any 1424. Impecables l'abillament i la coreografia, tot i les dificultats amb què es troben els balladors –circumstància extensible a d'altres balls (potser caldria posar-hi remei)– a l'hora d'executar la dansa.

El salt de les **Maces** adquireix connotacions encara més seculars per tal com escenifica la lluita eterna entre el Bé i el Mal, amb el valor afegit d'unes disfresses i màscares d'allò més escaients i la sublimació de la tendresa encarnada en les figures de Sant Miquel i l'Àngel que l'acompanya. Una mena de ball de diables molt peculiar.

La rústica simplicitat estètica de les Guites –la Grossa i la Boja– interessa tant com la seva obstinació a l'hora d'en-

calçar tots aquells que gosen trobar-se en el seu camí. Vaig ser a la barana en la meua primera Patum i en vaig sortir gloriósament socarrimat, juntament amb d'altres companys de presbiteri. Un autèntic bateig de foc!

El ball de l'Àliga esdevé un capítol destacat de la representació. El cas és que emociona tant per la seva coreografia com per la música, solemne i engrescadora a la vegada, que no em cansaria d'escoltar. És el símbol de la ciutat i a Berga és tan estimada com el nostre Drac ho és a Vilafranca. M'hauria agradat de poder acotxar-me, almenys una vegada, sota la llarga cua giravoltant, però penso que ja no hi sóc a temps. Què hi farem!

Els **Nans Vells** em semblen interessants per la seva uniformitat: paritat en la indumentària de dos colors, en els tricorns i els pentinats d'època (amb unes cues que avui dia podem veure recuperades a qualsevol cantonada) i en els nassos, dos d'aguilencs i arremangats els altres dos. Un conjunt elegant i harmònic, com hi ha món!

Dels **Gegants** crida l'atenció l'aspecte transeuropeu d'ambdues parelles –ben

diferenciades pel grau de morenor a cares i mans– dins d'un mateix caràcter d'amables opositors a la fe cristiana. Una primera llambregada ens pot arribar a destacar l'espectacularitat inqüestionable dels gegants Nous, però una anàlisi més acurada ens revela una major qualitat artística en els Vells, sobretot pel que fa al gegant, dotat d'una bellesa escultòrica francament notable. Un quartet de categoria, sí senyor!

Els **Nans Nous**, lluny d'assemblar-se, són ben diferents en tot. Tots quatre tenen algun germà bessó en altres viles catalanes, però això no desmereix ni un bri la seva vàlua. La música del ball que els acompanya, aferradissa i xiroia, s'ha estès a tota una munió de comparses de casa nostra. Senyal inequívoc que deu agradar.

El salt de **Plens** representa l'esclat més digne d'una festa excepcional. Algú ha escrit que és com l'Infern a la Terra i no li manca raó. És com una mena d'orgia de foc que et deixa literalment garratvat; l'espectacle festiu popular més dantesc que hom podria imaginar. I cal no oblidar tant el cerimonial de preparació

com l'honor que representa per a un berguedà el fet de participar-hi. Tot un reconeixement, sens dubte.

I tampoc no podem deixar de costat altres moments i circumstàncies especials que contribueixen a donar més llustre i singularitat a la festa: la baixada d'alguns elements del seguici per les escales de l'església parroquial, a la sortida d'ofici; les palmes que duu la mainada vestida de primera comunió que acompanya els administradors; l'estratègica situació del Tabal i de la Cobla que amenitza els diferents salts en sengles tribunes de fusta col·locades en llocs oposats de la plaça; l'encoratjador i animat Tirabol que posa cloenda a la festassa folklòrica... Ho deurien ser també antigament les processons solemnes, amb l'additament de les treballades catifes de flors i les enramades. I tantes altres petites coses que per a un berguedà poden semblar –i ho són– francament extraordinàries.

Els de la UNESCO ho van tenir ben clar. Si més no, així cal pensar-ho. Des de l'enveja més sana, tot i que sóc conscient que ja arriba fora de temps, no voldria acabar aquest curt però intens passeig mental i evocador per la sempre admirable Patum sense afegir la meua felicitació més sincera a tots els berguedans per la distinció rebuda a les acaballes del 2005. Finalment, em sembla també de llei i de bona educació agrair a la redacció de L'Erol que m'hagi brindat l'oportunitat d'esplaiar-me una mica a recer d'aquesta magnífica festa major que, des d'un temps immemorial, ha esdevingut el més gran monument que la bona gent de Berga ha sabut crear. Que per molts anys el pugui conservar!

Eloi Miralles

Vilafranca del Penedès, 14 de juny del 2007

Ampliem el nostre servei

Carrer Major · Berga

Àrea Comercial del Canal · Berga